

109

KOMUNZTADURA APOSIZIOETAN (*)

1. Motak

Aposizioetan honako mota bi hauek bereiz daitezke, besteak beste:

a. Izen sintagmaren barnean gertatzen dena, izen bati beste izen bat –edo gehiago– aposatzen zaiotenean. Izen sintagma bakarra da eta, hortaz, hondarkia sintagmaren azken buruan baizik ez da ageri. Hau da eskema, labur adierazita: [[]₁ []₁]_{1s}.

(1) a. Unibertsitateko Errektoreorde Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.

b. Edurne Mendiluze Unibertsitateko Errektoreordeari aurkeztu diote txostena.

b. Izen sintagma osoak aposatuz egiten dena. Horrelakoetan, izen sintagma guztiek daramate hondarkia: []_{1s} []_{1s}.

(2) a. Matematikako irakasle berria, iazkoaren ordeztorri dena, oso atsegina da.

b. Zure lagunak, haur literatura hain ongi ezagutzen duenak, beste liburu bat kaleratu du.

c. Zer esan behar didazue *niri*, herria inork baino hobeto ezagutzen dudana *honi*?

Aposizio batzuk lehen modura egiten dira beti: *Gu gazteok, Urola ibaitik, Axular ikastolara...* Beste batzuk, berriz, bietara egin daitezke: *Canpion, euskaltzale fin hark nahiz Canpionek, hainbeste aldiz gogoratzen dugun idazle fin hark*. Badirudi, hala ere, etena handia denean bigarren mota erabiltzeko joera nagusitzen dela (ikus *EGLU* 1, 312. or.).

Esan gabe doa egitura konplexuagoak ere egin daitezkeela, aposizio mota biak metatuaz –[]_{1s} [[]₁]_{1s}– edo juntadura erabiliz –[]_{1s} [[]₁ eta []₁]_{1s}–:

(3) a. Koldo Moralesek, Euskal Herriko Unibertsitateko Errektoreorde, Akademia Antolakuntza arduradunak baiezkoa eman dio plan berriari.

b. Chaban-Delmasek, Bordeleko auzapez eta Pariseko Diputatuen Biltzarreko kideak, utzi egin ditu kargu guztiak.

Egokiak gerta daitezke horrelako egiturak izen sintagma askoren arteko aposizio jarraituak berarekin izan ohi duen pisua zerbait arintzeko.

2. Komunztadura

2.1. Izenen arteko aposizioan ez dago komunztadura arazorik, hondarkia ez baita izen sintagma osoaren azken buruan baizik ageri. Gogoan izan behar da, hori bai, lehen izenak ez duela, horrelakoetan, mugatzaile hartzeko.

(4) a. Unibertsitateko Errektoreorde(*a) Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.

b. Zure lagun(*a) Dublinen bizi denari sari bat eman diote.

Mugatzaile eta guzti eratuak diren izen bereziek, hala ere –*Antso Azkarra, Fernando Amezketarra* eta horrelakoek–, bere horretan gordetzen dute mugatzailea aposizioetan ere:

(*) Euskaltzaindiak, Iturenen, 2000ko maiatzaren 26an onarturiko testuaren ordezt, beste berri hau onartua du Bilbon, 2001eko ekainaren 29an.

- (5) a. Antso Azkarra errege ausartari (*Antso Azkar errege ausartari).
 b. Fernando Amezketarra bertsolari ezagunaren ibilerak (*Fernando Amezketar bertsolari ezagunaren ibilerak).

Zenbatzaile ordinala daramaten izen propioetan, ordea, ohiko joera mugatzailea izen bereziaren ataltzat ez hartzekoa izan da. Hala erakusten du literatura tradizioan nagusi ageri den jokamoldeak, zenbatzaile ordinala izen bereziaren amaieran ematen baita.

- (6) a. Frantziako errege Louis XVI.aren ministro zen hau.
 b. Famatua izan da, bereziki, aita santu Inozentzio VIII.ak landuriko "Bi ezpaten teoria".

Hala ere badirudi gaurko joera bestelakoa dela, hau da, mugatzailea izen bereziaren ataltzat hartzekoa:

- (7) Karlos II.a errege suediarra.

2.2 Izen sintagmaren aposizioan, berriz, komunztadura egitea da ohikoena, dagokien hondarkia sintagma guztietan ipiniz. Hori da ohikoena eta bitxi da sintagma aposatua kasu markaz gabetua ematea:

- (8) a. Nire lagun Ferminek, piano jotzaile trebeak, kontzertu asko eman ditu aurten.
 b. Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri denari, eman diote lanpostu hori.

Baina:

- c. ??Nire lagun Ferminek, piano jotzaile trebea, kontzertu asko eman ditu aurten.
 d. ??Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri dena, eman diote lanpostu hori.

Horrela, esate baterako, komunztadura egiten da eskuarki lehen sintagmaren buruan *bat* mugagabea dutenetan edota sintagma aposatuan erlatibo arrunta dutenetan:

- (9) a. Orduan esan zezan haren diszipuluetarik batek, Judas Iscariot Simonen semeak, hura tradituraren zuenak (Lç 187).
 b. Zuhaitz ttipiak, oraifio errorik ez tuenak, ezin athera ditzakezu (Ax 57).
 c. Hetarik batek, Cleofas deitzen zenak, ihardetsi zion (Lg II 288).

Erabilera lasaiagoan absolutiboan ageri da inoiz sintagma aposatua, lehena bestelakoa izanda ere. Perpaus barnean gutxi-gutxitan gertatzen da hori, ordea, eta ez da gomendatzekoa:

- (10) Gure Jainkoak, beti xuxen dabilana, ongi gidatzen baitu (M. Ariztia, *Amatoren uzta*, 16).

3. Oharra

Zenbaitetan badirudi bigarren sintagma aposizioa ez baina perpausaren egituratik aparte erantsitako tartekia edo parentesi moduko zerbait dela.

Horrela, esate baterako, perpausaren hondarrean doanean, haren azalpen aske bezala edo:

- (11) [...] bere sehi zahar batentzat, aspaldian ezindua, baina Nagusiak maite zuena bere haurride bat bezain osoki (Arb *Igand* 89).

Perpausaren barnean ere gerta daiteke hori, parentesi izaera agerian dela. Lagungarri izan daiteke horrelakoetan marratxoak erabiltzea.

- (12) a. Gure herriko alkateak –musikazale amorratua bera– begi onez ikusi du kontzertu gela berria egiteko proiektua.
 b. Haren etxean –aski zabala, ene ustez– erraz kabituko gara denok.
 c. Datorren larunbatean –hilak zortzi– hasiko da ehiza garaia.

Erabilera lasai hori areago gertatzen da, hala ere, etenak, tartekiak eta horrelakoak maiz samar izaten dituen euskara mintzatuan, jardun egituratuagoa izan ohi duen idatzian baino.

Komunztadura aposizioetan

ARAUA

1. Aposizioa izen sintagmaren barneko izenen artean egiten denean ez da komunztadura arazorik sortzen, hondarkia ez baita sintagma osoaren azken buruan baizik ageri:

- Unibertsitateko Errektoreorde Eburne Mendiluzek aurkeztu du txostena.
- Eburne Mendiluze Unibertsitateko Errektoreordeari aurkeztu diote txostena.

Horrelakoetan, bistan da, lehen izenak ez darama mugatzailearik:

- Unibertsitateko Errektoreorde(*a) Eburne Mendiluzek aurkeztu du txostena.
- Zure lagun(*a) Dublinen bizi denari sari bat eman diote.

Mugatzailea izenaren beraren osagai egina duten izen bereziek, ordea –Antso Azkarra edo *Pernando Amezketarra* bezalakoek, alegia–, gorde egiten dute hura aposizioan ere:

- Antso Azkarra errege ausartari (*Antso Azkar errege ausartari).
- Pernando Amezketarra bertsolari ezagunaren ibilerak (*Pernando Amezketar bertsolari ezagunaren ibilerak).

2. Izen sintagma osoak aposatzen direnean, berriz, komunztadura egitea da ohikoena, hondarkia sintagma aposatuetaan ere ipiniz:

- Nire lagun Ferminek, piano jotzaile trebeak, kontzertu asko eman ditu aurten.
- Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri denari, eman diote lanpostu hori.
- Zure lagunarekin, Unibertsitateko irakaslearekin, mintzatu naiz gaur.

Komunztadurarik gabeko aposizioak lekukotasun urriagoa du tradizioan, batez ere perpaus barruan kokatua dagoenak, eta, hortaz, ez da gomendatzekoa:

- ??Nire lagun Ferminek, piano jotzaile trebea, kontzertu asko eman ditu aurten.
- ??Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri dena, eman diote lanpostu hori.
- ??Zure lagunarekin, Unibertsitateko irakaslea, mintzatu naiz gaur.

Zenbaitetan, perpausaren joskeratik aparteko eranskin edo tarteki aske gisa ematen da bigarren sintagma eta ez sintagma aposatu gisa. Areago gertatzen da etenak, tartekiak eta horrelakoak maiz samar dituen euskara mintzatuan, jardun egituratuagoa izan ohi duen idatzian baino. Horrelakoetan, jakina, benetako aposiziorik ez dagoenez, ez da komunztadura egiten.

Errazago onartzen dira horrelakoak, tarteki izaera argia denean:

- Gure herriko alkateak –musikazale amorratua bera– begi onez ikusi du kontzertu gela berria egiteko proiektua.
- Haren etxean –aski zabala, ene ustez– erraz kabituko gara denok.
- Datorren larunbatean –hilak zortzi– hasiko da ehiza garaia.

(Euskaltzaindiak, Bilbon, 2001eko ekainaren 29an onartua)